

ВЛАСОВ

Володимир Іванович,

д.е.н., д с.-г.н.,

головний науковий співробітник,

Національна наукова

сільськогосподарська бібліотека

НААН

(м. Київ)

**«БІЛІ ПЛЯМИ» І «ЧОРНІ ДІРИ»
СУЧАСНОГО ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ**

У статті викладено методологію оцінки «білих плям» і «чорних дір» на карті світу в умовах глобалізаційних трансформацій.

В статье изложена методология оценки «белых пятен» и «черных дыр» на карте мира в условиях глобальных трансформаций.

In the article methodology of estimation «white spoons» and «black holes» on map of the world in the conditions of global transformation is discussed.

Глобальні трансформації світу та його регіонів у другій половині ХХ ст. і особливо в останні тридцять років разом зі стрімким розгортанням глобалізаційних процесів в економіці зумовили появу на карті світу нових політичних, економічних, цивілізаційних, конфесійних, етнічних, культурних утворень, як, наприклад, російськомовний та україномовний світи, чому сприяли міграційні потоки росіян та українців після 1991 року до всіх континентів світу. Українські дослідники, до речі, сформулювали найпосутніші умови глобального призначення України у всесвітньому панукраїнському проекті [1].

Поява, поряд з ТНК, національними державами, низкою міжнародних установ на чолі з ООН, нових утворень поставила, на думку російського глобаліста М. О. Чешкова, необхідність вивчення феноменів, які, з одного боку, є білими плямами (слабко вивчені), а з іншого боку, є конфліктогенними просторами, що загрожують цілісності світу (чорні діри).

Виходячи з того, що у зв'язку з цим світ на рубежі II і III тисячоліть зіткнувся з новими явищами, які нагадують епоху великих географічних відкриттів XVI–XVIII століть, М. О. Чешков вважає, що наукове пізнання намагається уявити природу «білих плям» і «чорних дір», осмислити генезис цього феномену, умови зародження білих плям і рушійні сили, що перетворюють їх у чорні діри, зрозуміти джерела цього феномену, якими є нарощування взаємопов'язаності світу, що співпало водночас в процесі сучасної глобалізації з вибухом історико-культурного поліморфізму [2] на фоні загального стану світу/людства з поширенням масштабу і гостротою ризиків, що поглиблені глобальною кризою.

Для вивчення феномену М. О. Чешков сконструював методологічно-категоріальний механізм (МКМ), який включає два основних елемента – загальнонаукове знання як знання міждисциплінарне і концептуальний апарат (базові і похідні поняття), тобто МКМ Чешкова розташований на схрещенні трьох сфер знання – загальнонаукового, методології наукового знання і наукознавства.

Теоретичне обґрунтування МКМ було зроблено на такому новому утворенні, що є вже загальноприйнятим, як БРІК (Бразилія, Росія, Індія, Китай), що, з одного боку, є найкрупнішим утворенням країн за чисельністю населення – близько 3 млрд людей, а з іншого – має стрімкий розвиток економіки і, відповідно, посилення ролі цих країн в глобалізованій економіці.

При цьому МКМ Чешков розгорнув по горизонталі на три фази:

Фаза I: контекст, текст і природа БРІК, в якій текст визначається поняттям світобуття як однієї з форм (способів) життєдіяльності людини і людства, а природа будується на людському універсамі та світобутті при конкретизації знання щодо цього поняття через введення спеціальної категорії „світоустрій”, яке як ціле трансформується при синхронному русі по трьох різних траєкторіях – *системності, мозаїчності і невизначеної множини*.

Фаза II: соціоісторична сутність БРІК, яка має базові соціо-історико-культурні відношення даної спільноти при наявності категорій: периферійної

спадковості, соціальних персоніфікаторів суб'єкта і генотипу, що формується в процесі трансформації спадковості, яка здійснюється компонентами країн сукупності БРІК.

На думку Чешкова, категорія «периферійна спадковість» відображає реальність, що склалася в XVI–XVIII ст. і була закріплена в XIX–XX ст. в процесі становлення світової системи капіталізму. При цьому термін «периферія» охоплює всі країни БРІК, але різною мірою: в найменш ускладненому вигляді вона помітна в Бразилії, в більш ускладненому в поєднанні зі складним традиційним доколоніальним минулим в Китаї та Індії, а в Росії та Китаї також з наслідками соціал-тоталітаризму. При цьому полярність базових відношень периферійної спадковості в Бразилії та Росії пом'якшується в двох інших компонентах БРІК – Індії та Китаї.

В усіх країнах домінуючим персоніфікатором є держбюрократія до повної монополізації суб'єкта (Китай) і різноманітністю соціального складу. При цьому шанси на трансформацію спадковості вище в Індії та Бразилії й нижче в Китаї та Росії.

Далі автор зазначає, що реальний стан коаліційно організованого суб'єкта БРІК залежатиме, скоріше за все, від сполучення стратегії партнерства і конкуренції при відмові від стратегії гегемонізму (що дуже сумнівно відносно Росії та Китаю, де досі зберігаються потужні течії до гегемонії імперії).

На думку М. О. Чешкова, щоб стати із простої компоненти (однієї з багатьох і різних) світоустрою особливим полюсом світобуття, суб'єкт БРІК не тільки придбатиме надкраїнову коаліційну форму, а й вироблятиме новий генотип, на основі якого розгортаються процеси трансформації периферійної спадковості.

Виходячи з того, що розглядати БРІК слід на схрещенні двох параметрів світоустрою – як цілого (фаза I) і як частки (фаза II), то ця проблематика, побудована по осі «ціле–частка–ціле», свідчить про завершення побудови МКМ і про вихід до нової фази, де світоустрій представ в єдності обох своїх параметрів – цілісності і частковості.

Фаза III: трансформація світоустрою. Згідно з методичними положеннями МКМ, з'єднуючи в фазі III ціле і частку, отримаєш можливість оцінити шанси народження чорних дір через протиріччя трансформації, що розгортаються на обох рівнях світоустрою. Для знаходження місць можливої появи чорних дір треба співставити оцінки пріоритетності кожної з трансформацією світоустрою на обох його рівнях. Оскільки мозаїчність адекватна природі БРІК, то зрушення в мозаїчності оцінюються як максимально пріоритетні для часток (компонент) світоустрою. І якщо системність (в її ієрархічній будові) є формою, адекватною світоустрою як цілому то трансформація в цьому напрямку максимально пріоритетна, чим більше розрив в оцінках пріоритетності шляхів трансформації, тим вище можливості утворення чорних дір.

При цьому, за оцінкою Чешкова, на рівні світоустрою пріоритетною є трансформація, що відтворює попередньо ієрархічно побудовану системність, що модифікована за рахунок мережевих зв'язків (4 бали). Середню оцінку (3 бали) має трансформація в напрямку мозаїчності спілки. Нижче середньої (2 бали) оцінюється пріоритетність повторення старої системності, де центром стає БРІК, і мінімально пріоритетна (1 бал) трансформація в напрямку невизначеної множини.

Водночас на рівні окремої частини світоустрою (БРІК) найвищу оцінку (4 бали) має пріоритетність трансформації в напрямку мозаїчної спілки (цього ідеалу багатополярного світу). Другу позицію (3 бали) займає пріоритетність повторення старої системності під гегемонією БРІК, ще нижче (2 бали) – трансформація шляху модернізації старої системності й мінімальна пріоритетність (1 бал) – це рух у бік невизначеної множини.

Таким чином, М. О. Чешков сформулював теоретичні основи понять і категорій МКМ, переведення яких у конкретні, а тим більше у кількісні, показники потребує розробки методології співвідношення трьох логік – суб'єктної, інституційної та структурної, а також співвідношення знання загальнонаукового, як ядра МКМ, знання з окремих наук з притаманними їм

дисциплінарними межами. Тобто, виникає, на його думку, потреба подвійного переведення наукового знання: загальнонаукового – на окремі науки і дисциплінарно – різну мову знання окремих наук, а також зворотне переведення з мови окремих наук і багатодисциплінарного знання на мову загальнонаукову.

Зазначимо, що система МКМ окреслена М. О. Чешковим лише по основних пунктах і подальше її переведення на практичні рейки потребує удосконалення не тільки самих методологічних підходів цієї системи, а й зусиль спеціалістів інших галузей знань для її трансформації в методологію, що реально надасть можливість не тільки вивчити формування білих плям на нашій планеті, а й оцінити можливість появи чорних дір з метою запобігання їх створення.

Список використаної літератури

1. *Шевчук В.* Глобальна лінія світового українства. Всесвітній пан-український проект / В. Шевчук. – К. : ВИРІЙ, 2006. – 32 с.
2. *Чешков М. А.* Двойная спираль глобализации (Опыт теоретического конструирования реальности / М. А. Чешков. – М. : ИМЭМО РАН, 2007. – 178 с.
3. *Чешков М. А.* Белые пятна и черные дыры на карте современного мира / М. А. Чешков. – М. : МЭИМО, 2009. – № 11. – С. 94–101.